

W

1998-3

•Ü95

1Î%

B'o

g.4122

Copyright Türk Sinematek Demeği 1970

Dizgi: Alfabe Matbaası I Baskı: Fono Matbaası

j Basıldığı tarih: Mart 1970

NİJAT ÖZÖN

İlk Türk Sinemacısı FUAT TJZKINAY

TSD TAYINLARI: 1

fîUcent Univeraitj Libraıy

t

Giriş 1966 kasımında, «Türk Sinematek Demeğinin, ilk yeril filmin çevrililişinin ellükinci ve ilk öykülü filmin çevrililişinin ellinci yıldönümleri dolayısıyla İstanbul ve Ankara'da üyelerine sunduğu bazı fümlemler, uzun bir unutuluş döneminden sonra, ilk sinemacımız Fuat Uzkınay'ın üzerine dikkatlerin yeniden çevrilmesini sağlamıştı. Gerçekten de, sinemamızın doğuş yıllarında büyük emeği, geçen Uzkınay, o tarihten on yıl öncesine kadar hayatta olduğu halde, bir yandan sinemamızın tarihine karşı gösterilen ilgisizlik, bir yandan genellikle sinema konularına karşı duyulan kayıtsızlık, nihayet bir yandan da kendisinin bütün ömrü boyunca gösterdiği bü> ilk alçakgönüllülükten dolayı, yakın zamanlara kadar hep gölgede kalmıştı, Uzkınay'ın sinemamızdaki yeri önce Sayın Rakım Çalapala'nın sinemamızla ilgili kitapçığında, sonra Sayın Nurullah Tilgen'in iki dergide yayımlanan yazı dizisinde ancak birkaç satırla belirtilmişti. Sayın Tilgen, bu yazı dizisini hazırlarken o vakit hayatta bulunan Uzkınay'la görüşmüş olmasına rağmen konuya Sayın Çalapala'makinden pek fazla ışık getirmiyordu. Bu bakımdan, Uzkınay üzerine en geniş bilgi, birçok eksikliğe rağmen yine de bizim Türk Sineması Tarihi'ndeki çeşitli bölümlerde verilmişti. Türk Sineması Tarüü'nin hazırlanması sırasında Uzkınay'ın Alimlerinin izi bulunmuş olmakla birlikte, bunlar yararlanılabilecek durumda değildi; K. K. Foto-Filim Merkezi'nde kurgusu yapılmamış negatif kopyalar olarak bulunuyorlardı. Bundan dolayı bir Alimlerle ilgili yargılar da, zamanında yayımlanmış filim eleştirmelerine dayanmaktaydı. 1966 yılındaki anma programını düzenlerken bu Alimlerin pozitif kopyalarının çıkarılması, daha önemlisi, günlük çekim: kılığında bulunan parçaların kurgulanması işi, Uzkınay'ın Alimlerini daha yakından incelemek olanağım sağlamıştı. Böylelikle, şimdilik yine «geçici bir toplam» niteliği taşımakla birlikte, ilk sinemacımız üzerine bir kez daha eğilmek zamanı gelmiştir.

1) Bu kitabın sonundaki «Bibliyografya» bölümüne bakınız.

- [Okulda sinema](#)
- [«Mürebbiyem](#)

- [Son yıllar](#)

AU Fuat Uzkmay 1888 yılında (inimi 1304, hicri 1306) Üsküdar'da (İstanbul) doğdu, tik ve orta öğrenimini İstanbulda yaptı. İstanbul Sultanîsini (İstanbul .Erkek Lisesi) bitirdikten sonra İstanbul Dâr-ill-fûnununun fl-zik-kimya! bölümüne girdi; bir yandan üniversiteye devam ederken, bir yandan da hayatım kazanmak için, önce İstanbul «Nümune-i terakki» idadisinde «muidllk» (öğretmen yardımcılığı) (1908-1909), sonra da, bitirmiş olduğu İstanbul Sultanîsinde dahiliye memurluğu yapıyordu. Uzkmay'ın sinemayla! yakından ilgilenmeye başlaması da bu görevinden dolaydır. Uzkmay, ikinci Meşrutiyetin ilânıyla birlikte yerleşik sinemaların İstanbul'da çoğalması üzerine kazanılmış sinemasever seyircüler arasında yer alıyordu. Üniversitedeki fizik dersleri Uzkmay'ı sinemanın teknik ve bilimsel yönüyle tanıştırmıştı; şimdi dahiliye müdürlüğünü yaptığı okuldaysa, sevdiği bu yeni konuyu öğrencilere de tanıtmak ve sevdirmek istiyordu. Nitekim bu yüzden okulun o zamanki müdürü Ebulmuhsin Kemal Bey'e, baş vurdu, onun aklını bu işe yatırdı ve aynı okulda öğretmenlik yapmakta olan Şakir Seden'le birlikte filimler! seçmek ve gösterimleri düzenlemekle görevlendirildi (1910). Yurdumuzda sinemayı halka ilk tanıtan Sigmund Weinberg'ten göstericinin çalıştırılmasını öğrenen Uz-kınay, filimler! öğrencilere kendisi oynatıyordu. Böylelikle sinema bir yandan ilk kez okula giriyor, bir yandan da sinema tarihimizde önemli yerleri olan Weinberg, Uzkmay ye Seden arasındaki tanışıklık ve işbirliğinin temelleri (atılmış oluyordu.

Bir anıtyıkılıyor bir sinema doğuyor

Nitekim tu işbirliğinin İkinci meyvası, 1910-1914 yıllan arasında İstanbul Sultanîsinde dahiliye memurluğu, sonra da dahiliye müdürlüğü görevinde çalışan Uzkmay'ra, 1914'te Şaklr Seden ile ağabeyi Kemal Sedeni sinema salonu işletmecüiğine geçmeye kandırması oldu. Seden Kardeşler, İstanbul yakasının en tanınmış lokantalanndan biri olan Sirkecedeki «Ali Efendi Lokantası»iun sahibi Ali Efendinin yeğenleriydi. Ali Efendi, yeğenlerinin ısranna dayan amı yarak kendi yapılarından birini onlara bıraktı ve 6 Temmuz 1914'te Sirkecede şimdiki Musul Otelinin altındaki şe-

İLK DÜNYA SAVASINDA BİR YEDEK SUBAY ; FUAT

UZKINAY

«Merkez Ordu Sinema Dairesinin müdürü olan Uzkınay az sonra terhis edilecektir. (1918).

kerci dükkâmı hin yerinde «Ali Efendi Sineması» açıldı. Bu sinemanın İşleri İyi gidince, Seden Kardeşler bu kez, biraz daha ötede Demirkapı'da «Kemal Bey Sinemasını açtılar.

Uzkınay da; Seden Kardeşler'! yüreklendirdiği işe, yani sinema salonu işletmeciliğine atılmak

üzereydi, ancak bir olay İşlerin gidişini bambaşka bir yöne çevirdi :25 Temmuz 1914'te Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Sırbistan'a savaş açmıştı. 2 Ağustosta , Osmanlı Devleti Almanya'yla gizil bir ittifak antlaşması imzalamış, ertesi günden başlamak üzere aym gün seferberlik ilân edilmişti, Uzkınay da 11 Ağustosta yedeksubay olarak silâh altına alınmıştı. Bu tarihten tam. üç ay sonra, 11 Kasım 1914'te Osmanlı İmparatorluğu'mm İtilâf devletlerine resmen savaş ilânı, imparatorluğun alınıyazısı kadar Uzkınayın ve sinemamızın. almyazı-sım da belirledi.

Bu Uç ay içinde bütün çabalar,. Osmanlı İmparatorluğu'nun İttifak devletleri yanında katılması artık kesinleşmiş gibi görünen İlk Dünya Savaşı'na halkı alıştırmaya yönelmişti. Bunun İçin açılan savaşçı propaganda içinde en önemli yeri, Ayastefanps'taki (Yeşilköy) bir anıtın yıkılması isteği tutuyordu. Bu yapının Osmanlı imparatorluğu için' çok acı bir anısı vardı: Rumî 1293 yılına rasladığı İçin halkın «93 harbi» diye adlandırdığı 1876-77 Osmanlı - Rus savaşının yenilgiyle sonuçlanması üzerine Ruslar, İstanbul Üzerine yürürlerken var diki an en ileri nokta olan Ayastefanos'ta bir «zafer anıtı» dikmek istemişlerdi. Uzun çekişmelerden sonra bunun bir hayır kurumu olarak meydana getirilmesi konusunda uzlaşmaya varılmış, böylece yansı, anıt,, yansı hayır kurumu olan, acayip bir yapı ortaya çıkmıştı. Yapının ilk'katı,, savaşta ölen Rus askerlerinin kemiklerinin saklandığı Özel odalar, papazlara» muhafızlara ayrılan dairelerden; yukarı bölümüyse sütunlar, üzerine kurulu birkaç katlı kuleden meydana gelmekteydi. Yıkılması istenen anıt böyle, bir' yapıydı. Nitekim savaşa resmen katılımımızdan üç gün. sonra,, 14 Kasımda İstanbul ve yakınlarından gelen kalabalık bir halk kütlesi yapının ahşap bölümlerini yaktı, taştan olan bölümler ise kolay kolay yıkılacağı benzemiyordu. Sonunda İşe İstihkâm subayları karıştılar ve anıt dinamitle havaya uçuruldu; fakat anıtın ta-mamıyla yıkılışı üç ay zaman aldı.

Anıtın yıkılacağı aylarca önceden bilindiği için hazırlık yapılmış, hatta yıkılışın filme âlmması için müttefik Avusturya - Macaristan'ın başkenti Viyana'da yeni kurulan. «Sacha-Messter Gesellschaft* adlı yapnneviyle anlaşmaya varılmıştı. Ancak savaşın patlak vermesiyle ulusal duygular öylesine körükl-enmdşti ki, bu olayın ne olursa olsun bir Türk eliyle filnue

BİR
ANIT
BİR
FİLİM

Ay as te fan o s'tak i Rus Abidesi, yarısı anıt, yarısı hayır kurumu olan acayip bir yapıydı.

aktarılması isteniyordu. Bunun üzerine bir araştırma yapıldı, daha önce sinema iğlerinde çalışmış, şimdi de yedelcubay bulunan Fuat Uzkinay'-m bu iş için, biçilmiş kaftan olduğuna karar verildi. Ne var ki Üzkmay göstericiyi çok kullanmış olduğu halde alıcıyı hiç kullanmamıştı! Bunun üzerine «Sacha-Mesteoin adamları Uzkinay'a birkaç saat içinde alıcının nasıl kullanılacağını gösterdiler. Uzkinay alıcının anıtın birkaç metre ötesine' yerleştirdi, böylelikle 14 Kasım 1914 cumartesi günü Ayaste-f&nos'tald Rus âbidesinin yıkılışı adlı 150 metrelik belge - film ortaya çıktı*. |j

Uzkımay'ın denemesi bu kadarla kalabilirdi. Ancak ertesini yıl bir başka olay Uzkımay'ın hayatında bir dönüm noktası oldu ve onun kendisini sinemaya adanmasını kolaylaştırdı. Bu olay, «Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili» Enver Paşa'nın Almanya'ya yaptığı bir ziyarette görüp et

il Bu film bugüne İt adar bulunamamıştır. K.K. Foto-Filim Merkezi'ndeki katalogla bu ad altında kayıtlı filmin bununla hiç; bir ilgisi yoktur. Dik kail çöken bir nokta da Uzkımay'ın 1953'te Foto-Filim Merkezi'ndeki henüz emekliye ayrıldığı sırada Sayın Tilgen'le yaptığı konuşmada bu filmin Merkez'de bulunduğundan hiç söz' açmamasıdır, öbür filmlerinin resimlerini Merkez'in arşivindeki kopyalardan sağlayabilmesine rağmen Uzkımay bu filmle ilgili hiç bir fotoğraf verememiştir. Bundan dolayı filmin daha o vakit kaybolduğu sonucuna varılabilir. Foto-Filim Merkezi'nde Alimlerin zaman zaman büyük kayıplara uğradığı, tasfiye edildiği bilinmektedir. Bu İlk filmimizin de bu arada kaybedilmiş olması mümkündür. Ancak filmin günün birinde beklenmedik bir yerden çıkması da aym derecede mümkündür. Her halde Foto-Filim arşivinin yeni baştan ve tek tek elden geçirilmesi vakti çoktan gelmiştir.

1) Romanya uyruklu Leh Yahudisi olan Sigmund Weinberg. yukarıda da belirtildiği üzere sinemayı yurdumuzda halka tanıtan İlk sinemacıdır. Yurdumuza Pathé şirketinin temsilcisi olarak yerleşen "Weinberg, Tünel Caddesinde fotoğraf malzemesi satan bir dükkân İşletti, sonra mağazasını genişleterek şimdiki Haşet Kitabevi'nin bulunduğu yere taşıdı. İlk gramofonu, İlk otomobili İstanbullulara Weinberg tanıttı. Pathé'nin sinema malzemesini tanıtmak amacıyla yurdumuzda ilk genel sinema gösterilerini 1896-97 yıllarında, Galatasaray Lisesi'nin karşısındaki zamanın ünlü birahanesi «Sponckito düzenli olarak yine Weinberg'tir. Weinberg bu gösterileri, İstanbul'un kargı yakasında Şehzadebaşı'ndaki Fevziye Kırathanesinde de yaptı; uzun bir süre Beyoğlu ve Şehzadebaşı salonlarında hem film gösterileri düzenledi hem de tiyatro toplulukları yönetti. Meşrutiyet'in ilânı üzerine Tepebaşında sonradan Şehir Tiyatrosu Komedi Bölümü'nde yurdumuzun ilk yerleşik sineması «Pathé»yi açtı. Weinberg üzerine daha geniş bilgi için Türk Sineması Tarihi'ne bakınız.

|

10 i

: 1

klendiği ordu sinemacılığının Osmanlı ordusunda da kurulmasını emretme tiydi. Böylelikle 1915'te «Merkez Ordu Sinema Dairesi» (MOSD) meydana getirildi; dairenin başına 'Weinbergi atandı, yardımcılığına da o vakit teğmenliğe yükseltilmiş olan Uzkımay verildi. Yine yedeksubaylıkla-nın yapmakta olan Cemil Fil'mer, Mazhar Yalay gibi birkaç eski İşletmeci die bu kuruma ayrıldılar. «MOSD», o vakit «Harbiye Nezareti» olan bugünkü İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nin karşısındaki su deposunun altına raslıyan yapıda çalışmalarına, başladı. Weinberg ile Uzkımay'ın çevirdikleri ilk filmlerin başında Enver Paşa'nın atlarım, Enver Paşanın eşi Emine Naciye Sultanın yeni doğan çocuğunu gösteren parçalar yer' alıyordu. Az sonra Ayasofyadaki «Müze-i Askerî» (Askerî Müze) nin bir bölümü sinema salonu biçimine sokularak gerek «MOSD»nin çevirdiği,

gerekse müttefiklerin gönderdikleri askerlikle ilgili filmler, savaş filimleri haber filimleri burada halka gösterilmeye başlandı. Ayrıca yüksek rütbeli bir subaylar kurulu «MOSD»nin kuruluş amacını, çalışma konularını ve programını hazırladı. Buna göre «MOSD» 1) Cephelelerdeki savaşan birliklerin hareketleriyle ilgili filimleri, 2) önemli olaylarla ilgili filimleri, 3) Askerî fabrikaların çalışmalarını ilgili filimleri, 4) Müttefik ülkelerden gönderilen yeni silâhların kullanılışlarını gösteren filimleri, 5) ; Manevralarla ilgili filimleri eri çevirecekti. >

Belgeliikten öykülü filimlere doğru

«MOSD»nin kuruluşuyla Uzkinay'ın 1922 yılına kadar uzanacak en verimli çalışma dönemi de başlamış oluyordu. Uzkinay'm bu dönemdeki ilk ve başarılı çalışmaları, haber filimleri! alıcı yönetmeni olarak «MOSD» adına savaş içinde birçok haber filmi, bölge-film meydana getirmesiyle kendini göstermiştir. Bugün bunlardan birçok örneği Foto-Füim Merkez'tin arşivinde bulmak mümkündür!. Bu filimler, Uzkinay'm o vakitki sınırlı olanaklara, İkel araçlara rağmen zaman zaman başarılı bir haber filmi alıcı yönetmem olduğunu ortaya koymaktadır. Görüntülerin seçildiği, oldukça başarılı bir çerçeveleme, olayları elverişli bir açıdan görecekt noktalan seçme bu, filimlerde sık ak göze çarpar. Ancak içeri çalışmalar aynı ölçüde başarılı değildir.

1) <Filraogra.fi> bölümüne bakınız. Bu fi timlerden bazıları «Türk Sinematek Der- j neği»nin 1966 Kasımındaki anma programında gösterilmiş, bazıları da Foto- , Film Merkezi müdürü Savın Albay Nusret Eraslan'ın yine 1966'da hazırladığı j Atatürk filminde kullanılmıştır.)

ALMAN
İMPARATORU-
NUN
DERSAADIET'E
GELİŞİ.

Padişah Altıncı Mehmet Reşat, değerli konuğunu karşılamaya giderken. Tanında Esat Paşa.
(MOSD Ekim 1917)

ALMAN
İMPARATORU-
NUN
DERSAADET'E
GELİŞİ

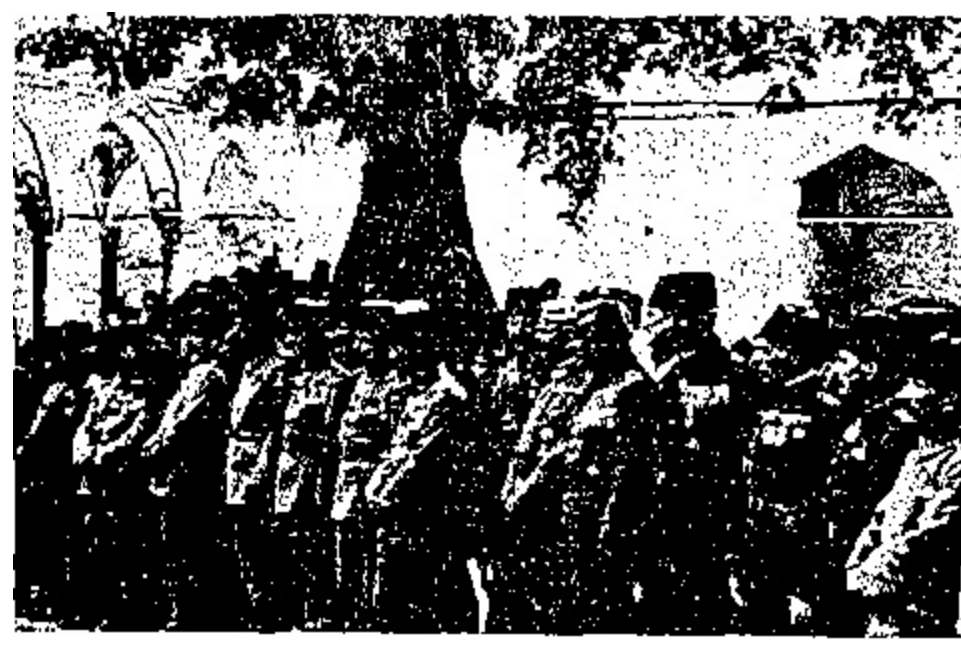
«Büyük Müttefikimiz» Kayser IVllhelm II. hükümet erkânıyla tanıştırılıyor. (Sağdan sola doğru) Mısır Hidivi Ablms Hilmi Paşa, Başkomutan vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa, Şeyhülislâm Musa Kâ2im Efendi, Wilhelm II. (En solda) Mebusan Meclisi Başkanı Halil (Menteş) Bey.

ALMAN
İMPARATORU-
NUN
DERSAADET'E
GELİŞİ

Osmanlı müşiri üniformasını pjiyen Kayser Wllhelm ziyaret ierinden birini yaparken.

ALMAN
IMPARATORU-
NUN
DERSAADET'E
GELİŞİ

Kayseri ziyaretinden birinde, kendisini karşılamaya çıkan Türk ve Alman subnylnn..

19X6 yılı, Uzkmay'ın özel hayatı bakımından Önemli bir olaya tanık olmakla kalmamış —çünkü Uzkmay bu yıl «Dâr-ül-muallimat» (Çapa Kız Muallim Mektebi) nin son sınıf ö grene i l er ind en Şükriye Rasim Hanım'la evlenmişti—, aynı zamanda mesleği yönünden de önemli gelişmelere tanık olmuştu. Bunlardan biri, Uzkmay'm bu yıl Weinberg'le birlikte ilk kez öykülü filim çalışmasına girişmeleridir. Bunların başında Lelebici Horhor gelmekteydi. Daha Önce tiyatro toplulukları yönetmiş olan Weinberg «MOSDsnln j biraz ötesinde temsiller vermekte olan Arşak Benliyan Topluluğu İle anlaştı ve bunların sahneye koydukları «Lelebici Horhor» oyununu çevirmeye başladı. Ancak çevirimin ilerlediği bir sırada başoyunculardan birinin ölmesi üzerine filmin çevrilmesi yanda kaldı.

Weinberg İle Uzkmay, bunun üzerine Benliyan Topluluğu'nun bir başka temsiline el attılar. Bu, Benliyan'la birlikte Şehzadebaşı tiyatrolarının sık sık temsil ettikleri «Himmet Ağa'mn izdivacı» adlı bir oyundu; Moliâre'in «Le mariage forcâ» («Zor nikâh»)nin tulûat kumpanyalarında kılık değiştirmiş biçimiydi. Ancak bu filmin çevrilişi sırasında başka bir aksilik ortaya çıktı: Oyunculardan çoğu silâh altına çağrıldı. Bundan dolayı yarım kalan Himmet Ağa'rn İzdivacı (19X6-18) ancak savaştan sonra Uz-kınay tarafından tamamlanabildi. Filimde Benliyan Topluluğu oyuncularından başkk Ahmet Fehim, Behzat Bu tak, î. Galip Arcan, Kemal Emin Bara da oynamaktaydılar. Filim bir sahne oyununun olduğu gibi filim üzerine aktarılmasından meydana gelmekteydi.¹²

ikinci olay, Osmanlı imparatorluğu ile Romanya arasında. 27 ağustos 1916 tarihinde savaş durumunun başlamasıydı. Bu durumda, Romanya uyruklu olan Weinberg, kendiliğinden «düşman uyruğu» durumuna geçiyordu. Dolayısıyla Weinberg'în «MOSD» başında bulundurulması uygun görülmedi, merkezin başından uzaklaştırılan Weinberg'in yerine yardımcısı Uzkmay getirildi. Uzkmay'm yönetimindeki «MOSD», daha önce çizilmiş odan programına, uygun olarak çalıştı, yani öykülü filimleri bir yana bırakarak bütün gücünü savaş belgencilğine harcadı.

**SULTAN
REŞAT'IN
CENAZE
MERASİMİ**

İttihat ve Terakki'nin kukla hükümdarı son yolculuğunda (MOSD. Temmuz 1918)

**SULTAN
VAHİDETTİN'
IN
KILIÇ
ALAYI**

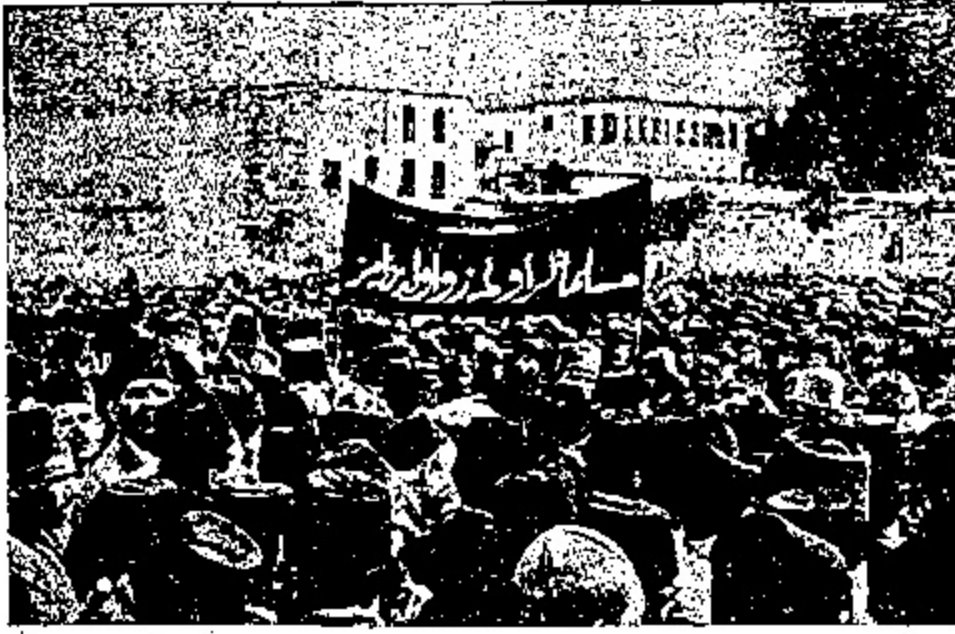
Osmanlı devletinde kılıç kuşanma törenlerinin sonuncusu, Dört atlı saltanat arabası. Üniformalı seyisler, muhafız paşalar, mızraklı süvarilerle düzenlenen dekorda hiç bir gey çöküntü belirtisi taşıyor. Oysa bu parlak törenden tam iki ay sonra Osmanlı imparatorluğu kendi idam fermanını imzalayacak, Vahdettin işbirlikçilerin başı olacak, dört yıl sonra da bir düşman gemisine binip kaçacaktır, (MOSD, 31 Ağustos 1918)

1917'de «MOSD»'nın yeni baştan düzenlenmesi ve genişletilmesi çalışmaları sırasında Uzkmay sinemacılık atanında uzmanlaşması için Almanya'ya gönderildi, kısa bir süre incelemelerde bulunduktan sonra İstanbul'a döndü. Bir süre sonra da İlk Dünya Savaşı sona eriyor ve Osmanlı İmparatorluğunun bağlı olduğu taraf savaşta yenik düşüyordu.

İşgal altında sinema

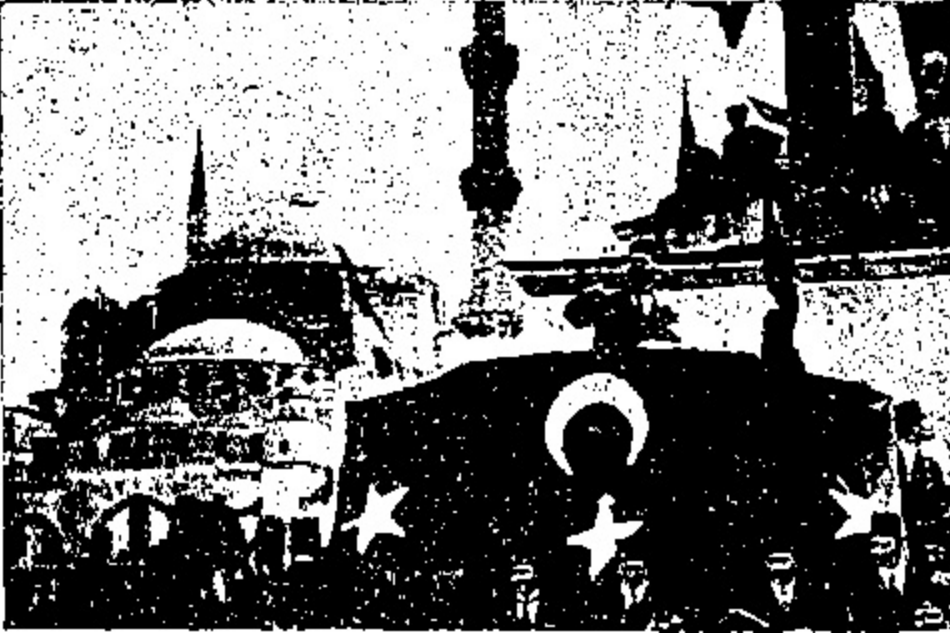
Bu yenilgi «MOSD» ile 1917'de kurulan «Müdafaa-i Milliye Cemiyeti» sinema kolunun çalışmalarının durdurulmasına yol açmakla birlikte, Uz-kınay'ın verimli çalışmalar dönemi sürüyordu. Bunu sağlayan olay, askerî ve yarı-askerî nitelikteki bu İki kuruluşun sinema araçlarına işgal ordularınca el konulmasını Önlemek, üzere bu araçların yeni kurulan «Ma-lûlîn-i Guzat-i Askerîye Muavenet Heyetone («MalÜl Gaziler Cemiyeti»), MGC) aktarılmasıydı. Bu durum karşısında «MGC» ister istemez, öbür çalışmaları arasında sinemaya da yer ayırmak zorunda kaldı ve bu çalışmaların yönetimi de Uzkmay'a verildi. Yeni terhis edilmiş olan Uzkmay aym zamanda bu sinema birliğinin görüntü yönetmenliğini de yapıyordu. Demek, Önce Divanyolu'nda bir aralık Erkek Terzilik Okulu olan yapının altında bir stüdyo kurdu, sonra da Vezncciler'de şimdiki Edebiyat Fakültesi'nin önündeiki boşlukta çalıştı.

«MGC»'nin sinema birliği, İşgal altındaki bir ülkenin sineması olduğunu unutmuyordu. Niteldin ilk öykülü uzun filmi olan Mürebbiye'ye başladıktan az sonra Uzkmay çalışmalara -bir süre ara verip işgale karşı girişilen protesto gösterilerini filme aldı, özellikle İzmir'in işgali üzerine İstanbul'da Fatih ve Sultanahmet'teki gösteriler film üzerine saptandı. Uzkmay «MGC» çalışmaları sona erinceye kadar bu çeşit belge-füümlere devam etti. Fakat demenin asıl çalışmaları öykülü filimler alanında oldu. Uzkmay'ın «MGC» sinema çalışmalarının yönetimini tam bir yetkiyle ele aldığından şüphe edilemez. Weinberg'le çalışmaları sırasında onun öykülü filimlerle ügilenişinden etkilendiği de yine şüphe götürmez. Kaldı ki, «MGC»nin sinema kolu başına getirildiğinde Weinberg'ın yarım bıraktığı Himmet Ağa'nın izdivacı adlı öykülü filmi yeni tamamlamış bulunuyordu. Bundan dolayı «MGC»nin öykülü filimi eri her ne kadar başka yö-

SULTANAHMETTE
İZMİR
İÇİN MİTİNG

işgale karşı İstanbul'da İlk toplu gösteriler başlayınca, «MGC» filimcileri Öykülü filmlerle bir yana bırakıp direnme hareketlerinin filimlerini çekmeye başladılar. Kara zemin Üzerindeki beyaz yazı şudur: «Müs İhmanlar ölmez ve öldürülmez*.

SULTANAHMETTE
İZMİR İÇİN
MİTİNG

Konuşmacılardan biri. Bu film az sonra bir Amerikan savaş gemisiyle Birleşik Amerika'ya gönderilecektir.

helmeni er eliyle ortaya konmuşsa da, bunun çevirmek düşüncesinin, ha-zırlanmışm, gerçekleştirilmesinin, kısacası bütün yapımların sorumluluğunun Uzkmay'a ait olduğu açıkça ortadadır. Uzkmay'ın bu filimlerin meydana getirilişinde Weinberg'in yolunu tuttuğu, yani tiyatro topluluklarının yöneticilerine baş vurarak «repertuar»larındaki her hangi bir yapıtı alıcı önünde tekrarlamalarını istediği görülmektedir. Bu işe çağrılanların daha Önce sinemayla, hiç bir ilişkileri olmadığı da bilinmektedir. Nihayet Uzkmay'ın bu filimlerde görüntü yönetmeni olarak da emeği geçmiştir. Bütün bunlardan dolayı, «MGC» adına meydana getirilen iki öykülü uzun, bir öykülü orta uzunlukta film ve iki öykülü kısa filmin gerçekleştirilmesinde TJzkınay'ın payı, bu filimler! yönetmen olarak

imzalamış olanlardan az değil, belki çoktur. Bundan dolayı bu filimleri burada daha ya-] kından incelemek yerinde olur. Bu incelememizi filimlerin K.K. Foto-Filim İMerkezi'nde bulunan kopyaları üzerinde yapacağız. Ancak burada hemen şu noktaları belirtmek yerinde olur: Foto Film Merkezi'nde bu filimler negatif günlük çekimler halindedir, elde bir çevirim senaryosu, yazılı her hangi bir' metin bulunmadığı gibi, bu parçaların üzerinde çekim sayısı bile yoktur. Her hangi bir arayazı, çekimlerin birbirine bağlanışını belirten noktalama işlemleri bulunmamaktadır. Kısacası bunlar kurgulan yapılmamış ham maddeler olarak bulunmaktadır ve bunların seyirci önüne hangi kılıkta çıkmış olduklarını bugün bize gösterecek gösterim kopyaları yoktur. Bu bakımdan incelememizi, 1968 yılı anma programı için tarafımızdan hazırlanan yaklaşık kurgu taslağı üzerinde yapacağız.

1

1

Leblebici Horhor daha sonra Muhsin Ertugrul eliyle 1923 ve 1934 yıllarında iki kez çevrilmiştir.

2

Bu film bugün kayıptır.

3

Bu aktarmayla ilgili kararnamenin devletin o zamanki resmi gazetesi olan «Stakvim-1 Vakayı»de yayımlanması 1919 sonlarına Taslamaktadır, ancak sinema kolu aynı yılın başlarında çalışmalarına başlamıştı bile.

«Mürebbiye»

«MGC»nin ilk iki öykülü uzun filmi 1919 yılı içinde çevrilen Mürebbiye ile Binnaz'dı. Uzkmay bu iki filmin yönetmenliğini Ahmet Fehim Efendi'ye vermişti. Fehim Efendi, tiyatromuzun kuruluş döneminde büyük hizmetleri geçmiş bir tiyatro yönetmeni ve oyuncusuydu; ancak sinemayla en ufak bir ilişkisi yoktu; Mürebbiye ile Binnaz'ı çevirdiği vakit 62 yaşındaydı ve o yıl, tiyatrodan bile emekliye ayrılmış bulunuyordu. Sinemacılıkta hiç bir tecrübesi olmıyan Fehmi Efendi'nin Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın «Mürebbiye» romanını seçmesinde, bu yapıtın bütününün ya da bazı bölümlerinin —örneğin Ahçıbaşı Tosun Ağa bölümü— birkaç kez oyun-laştınmış, sahnede sık sık oynanmış olmasının etkisi vardı. Nitekim Fethim Efendi de «Mürebbiye»yi sahneye koymuş ve oynamıştı. Bu yapıtın / seçilmesinde bir başka etkenin, işgal altındaki bir sinemanın istilâcılara (karşı «sessiz direnmesi» olduğu da yanılmaksızın söylenebilir. Çünkü ro-J manın konusu, basm, tiyatro ve sinemanın sansürüne doğrudan doğruya katılmaya başlayan işgal kuvvetlerinin hoş görmeyeceği çeşittendi: Romana adını veren kadın kahraman, bir Türk ailesine mürebbiye olarak kapılanan, aüenin bütün erkeklerini birbirine düşüren düşük ahlâklı bir Fransız yosmasıydı. Bundan dolaydır ki, Gürpınar'ın 1898 yılında yayımlanan, alafrangalığa düşkün bazı ailelerin başlarına gelebilecek gülünç ve tehlikeli durumları anlatan bu romanı 1919 yılının İstanbul'unda, bilinçli ya da bilinçsiz, bir protesto Özelliği kazanıyordu. Nitekim film tamam- j lıandığı vakit işgal kuvvetlerince güçlük çıkarıldı, hatta Anadolu'ya gön- / derilmesi yasaklandı. J

Mürebbiye'niü çevrilmesine 1919 yılı başlarında girişildi, filmin büyük bir bölümü Gülhane Parkı'nda çevrildi ve aynı yılın mayısında tamamlanarak önce «Müze-i Askerî» salonunda basın mensuplarına ve davetlilere özel olarak gösterildi. Filimde bir Rum Kumpanyasının oyuncularıyla Fehim Efendi, Raşit Rıza Samako, Şahap Rıza, İsmail Zahit, Behzat Butak oynamaktaydılar. Film bir giriş (prolog) ile dört bölümden meydana gelmekteydi ve bir buçuk saat sürüyordu. Mürebbiye'nin çekim listesi kabataslak, şöyledir :

t,

(Yapım : Malûl Gaziler Cemiyeti 1919. Yönetmen : Ahmet

Fehlîm). Filmin ilk sahnesi.

— Paris'te bir. gazinonun taraçası. Anjel kolunda bir sarhoşla içeri girer, adamla kavga eder. Bir delikanlı işe karışır; sarhoş çıkıp gider. Anjel ile delikanlı otururlar. Az sonra bunlar da tartışır. Delikanlı öf-

¹ kelenip; gider. Yaşlıca bir adam —Maksim— Anjel'i yatıştırır, birlikte gazinodan çıkarlar.

— Maksim'in yazıhanesi. Bir mektup yazdırıp gönderir.

— Anjel'in o d asi. Maksim'in uşağı gelip mektubu verir. Anjel mektubu okur okumaz mantosunu giyip telâşla çıkar.

—Maksim'in yazıhanesi. Anjel içeri girip mektubu uzatır, i

— Mektubun metni: Maksim bir iş için İstanbul'a gideceğini bildirir.

— Anjel'in üzüntüsünü gören Maksim onu da götüreceğini söyler.

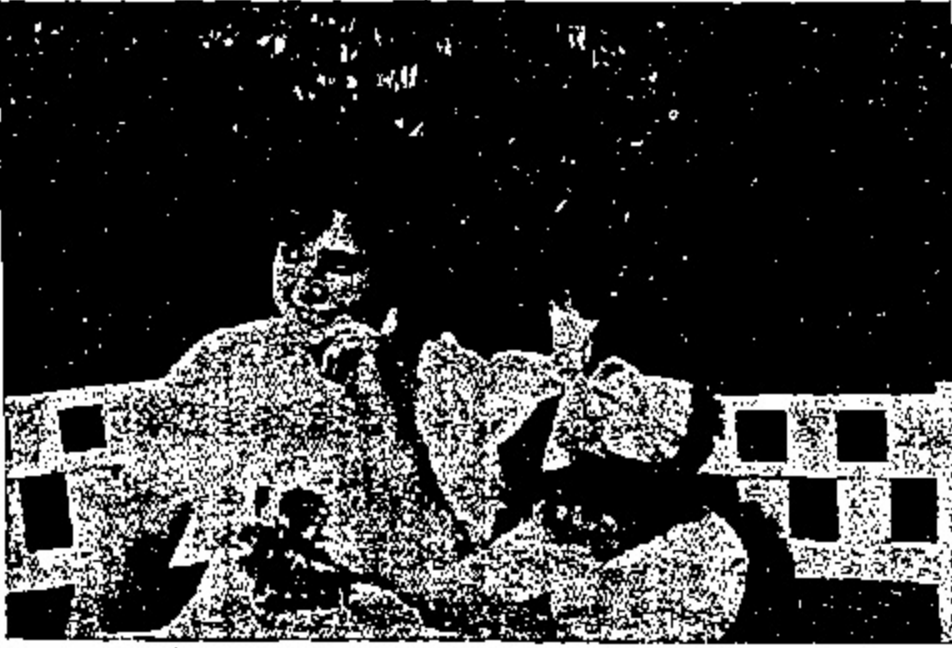
— Bir deniz kıyısı. Dalgalar bir kayayı döver.

— Anjel ile Maksim bir geminin güvertesinde. Maksim dürbünle çevreyi seyreder, Anjel'e bir şeyler söyler, dürbünü verir. Dürbün örtüsüyle alınmış çekimler: İstanbul görünümüleri :Yedikule, Samatya, Saraybur-nu, Dolmabahçe, Üsküdar, Kızkulesi...

- Anjel ile Maksim bir otele inerler. Odalarına girerlerken bitişik odadan bir delikanlı çıkar, Anjel’le bakışırlar.
- Anjel ile Maksim odalarında. Delikanlı anahtar deliğinden onları seyreder (anahtar deliği örtüsüyle alınmış çekim).
- Maksim üstünü değiştirip çıkar, oda kapısı önünde Anjel’le vedalaşır. Delikanlı odasından çıkar Anjel’-le işaretleşir. Maksim gider, Anjel odasına girer.
- Anjel’in odası. Delikanlı odaya girer. Anjel ile delikanlı kucaklaşıp öpüşürler. Birden Maksim çıkagelir. "Üçü arasında tartışma başlar. Delikanlı çıkıp gider. Maksim de Anjel’i kovar.
- Bir oda. Kahvaltı masası başında bir kadın. Sonra sivri sakallı bir frenkle Anjel gelirler. Adam, Anjel’i karışma tanıştırır. Anjel gözleri yaşlı, üzüntülüdür. Adam karısına bir şeyler anlatır. Adamın kızı da gelir.
- Dehrî Efendi'nin yalısının bahçesi. Uzunca bir banko, bir masa, iki iskemle. Mürebbiyeliğe başlıyan Anjel masa başına, oturur. İki küçük çocuk gelip masa başına oturup Anjel ile ders çalışırlar. Ders biter. Anjel uzaklaşırken çocuklar polka yaparlar.
- Anjel bahçede giderken Şemi Bey’le karşılaşır. Şemi Bey diz çöküp sevgisini açıklar. Anjel güler.
- Anjel bahçede yürümeğe devam eder. Çeşmenin başında Ahçıbaşı Tosun Ağa ile karşılaşır. Şakalaşırlar. Anjel yoluna devam eder. Arkadan Eda Kalfa gelip Tosun Ağa’ya çıkışırlar.
- Anjel odasında ayna önünde soyunup yatağa girer. Az sonra Şemi Bey Gelir, yatağın Önüne diz çöker, Öpüşürler.
- Amca Bey’In odası. Amca Bey kamburunu düzeltip ayna önünde kendine çeki düzen vermeye çalışır. An-jel’ir bir resmini koltuğa yerleştirip çiçek sunma talimleri yapar
- Amca Bey bahçivandan bir deste çiçek alıp uzaklaşırken Tosun Ağa onun taklidini yapar.

İstanbul'daki otelden yaşlı dostu tarafından kovulan Anjel bir frenk ailesine sığınır.

Anjel, Dehri Kfendl'nin yalısında mürebbiyeliğe başladığı vakit

Anjel bahçedeki masaya yaklaşırken Amca Bey'i arkasından görüp haline güler. Anjel oturur. Görüntünün solundan çıkmış olan Amca Bey sağdan yeniden görüntüye girer, Anjel'in Önüne diz çöküp çiçeği sunar.

Anjel ile Amca Bey bahçede yürürler.

Tosun ağa ile yamağının odası. Yamak bir ara uyanır, bir bit bulup çarığının üstünde ezer, bu sırada gözü pencereye takılır. Ustasını uyandırır, Tosun Ağa da kalkıp bakar, fakat bir şey görmez, yamağı 11 azarlar. Yatarlar. Yamak yine uyanır pencereye bakar, ustasını uyandırır. Tosun Ağa da bakar, bu kez kalkıp giyinir ve dışarı çıkar, yamak da onu izler.

Gece. Yalının bahçesi. Tosun Ağa Önde, yamak arkada ağaçlar arasında yürürler. Bir ağacın önünde

yamak ustasına sırt verir. Tosun Ağa ağaca tırmanıp bir dala yerleşir ve seyreder:

Anjel'in odası. Amca Bey girer. Anjel İle Amca Bey konuşurlar. Amca Bey sırnaşır, Anjel onu savar. Amca Bey, Şemi Bey, Sadri Bey ve Anjel'in oda kapılarının açıldığı sofa. Ortada bir masa. Masanın üstünde bir gece lâmbası. Amca Bey, Anjel'in odasından çıkar, bir iskemleye çarpıp devirir, korkup masanın altına saklanır.

Eda Kalfa'nın Odası. Kalfa kahve fincanım ağzına götürürken gürültüyü duyar, başını tavana kaldırır, sonra eline bir lâmba alıp dışarı çıkmaya hazırlanır.

Yeniden sofa. Şemi Bey gelip masadaki lâmbayı söndürür. Eda Kalfa'nın merdivendeki ayak sesini işitip kendini masanın altına atar.

Sadri, Anjel'in kapısına gelir.

Eda Kalfa merdivenleri çıkar.

Sadri Bey masanın altına saklanır.

Masanın altındaki Üç kişi. Eda Kalfa sofaya gelip söylenmeye başlar. Belindeki kuşağı çıkarıp Anjel'in kapısını bağlar, sağdaki koridora gider. Üç adam masanın altından kalkıp odalarına kaçarlar.

— Dehrî Efendi'nin kitaplığı. Efendi kitap okumaktadır. Eda Kalfa gelip durumu bildirir.

— Dehrî Efendi ile Eda Kalfa sofada. Dehri Efendi üç erkeğin kapılarını teker teker açıp bakar. Sonra Eda ile, konuşur. Anjel'in oda kapısını açar, konuşurlar. Sonra üç erkek odalarından çıkarlar. Eda Kalfa suçlu duruma düşer.

— Dehrî Efendi'nin kitaplığı. Anjel'e referans verir. (Referans metni).

— Ertesi gün Amca Bey ile Sadri bahçede konuşurlar.

Anjel ve damad Sadri Bey

24

Şemi Bey gelir. Sadri ile Şemi Beyler dövüşmeye başlarlar. Amca Bey aralarına girer. Üçü birden bayır aşağı yuvarlanırlar.

Zenci çocuk gelip Dehrî Bey'in kendilerini çağırdığını bildirir ve onların haliyle alay eder.

Sadri Bey çeşme başında yıkanır.

Dehrî Efendi'nin kitaplığı. Dehrî Efendi, üçünü de azarlar, sonra bir çeviri işi verir.

Amca Bey, Şemi Bey, Sadri Bey bir yandan çeviriyi yaparlar bir yandan kavga ederler.

Çeşme başı. Şemi Bey, Tosun Ağa'ya bir içki şişesi gösterir, davet eder.

Bir ağacın altına oturarak İçip konuşmaya başlarlar. Şemi öğreneceğini öğrendikten sonra gider. Tosun Ağa sızıp kalır.

Bahçedeki masa başı. Dehrî Efendi. Sonra kızı ile damadı Sadri Bey gelirler, konuşurlar. Kızıyla damadı gidince Dehrî Efendi bahçede yürür.

Tosun Ağa'nın rüyası: Mürebbiye Anjel üe başka kadınlar oynamaktadırlar. Kendisi de onların arasına karışır.

Dehrî Efendi sızıp kalan Tosun Ağa'yı görür, bağıırır. bastonuyla dürter. Tosun Ağa uyanır.

Şemi Bey, Anjel'in odasına girer. Mürebbiyenin resmini görür, bıçaklar deler.

Şemi, Anjel'in oda kapısının kanatlarını, baskına hazırlıyacak şekilde gevşetir.

Şemi odasında buhran geçirir.

Şemi, Anjel'in oda kapısına gelir, yumruklar ve açar. Anjel'i bir aynalıdolabı kilitlerken görür. Elinden anahtarı zorla alarak aynalıdolabı açar. Dolabın içinden babası Dehrî Efendi çıkar. Şemi bayılır, Dehrî Efendi de yere yığılır.

Mürebbiye, İlk öykülü filim denemelerinden, biri olarak, konusunu oldukça anlaşılabilir, rabat bir şekilde anlatmaktaydı. Ancak elimizde noktalaması, kurgulaması yapılmış bir gösterim kopyası olmadığı için bu konuda kesin bir şey söylemek de güçtür. Arayazılanın nasıl kullanıldığını da bilmiyoruz. Buna karşılık, filmin baştan sona tiyatro kokusu taşıdığı kesinlikle söylenebilir. Sahne düzeni, dekorlar, oyun, makyaj tama-miyie tiyatro özelliği taşımaktadır. Giriş bölümündeki birkaç göğüs çekimi dışında bütün çekimler hep bir tiyatro sahnesindeki gibi boy çekimi, genel çekim olarak yer almaktadır. Kaldı ki, filmin sonunda kullanıldığı anlaşılan oyuncuların tanıtma bölümü bu tiyatro kokusunu büsbütün artırmaktadır. Çünkü bu bölümde oyuncular sanki temsil sonunda seyircileri selâmlıyorlarmış gibi tek tek bir perdeyi aralayıp görünmekte ve alıcıya doğru selâm vermektedirler. Oyuncuların da, Fehim Efendi dışında, başarılı oldukları söylenemez. Yalnız Fehim Efendi, alıcının varlığını hiç hesaba katmamışçasına bir rahatlıkla oynamaktadır. Mürebbiye'ye tiyatro niteliği kazandıran bir başka nokta da alıcının baştan sona duruk çalıştırılması bir yana, iğreti tiyatro dekorları içinde çalıştırılması ve bu dekorların son derece fakir oluşudur. Giriş bölümünde dürbünle uzaktan seyredilen birkaç İstanbul görünümü bir yana bırakılırsa İstanbul'dan hiç bir görünüm filimde yer almamaktadır. Dehrî Efendi'nin yalısının bahçesi niyetine kullanılan Gülhane Parkı'nın bir köşesi ile yalının içi niyetine kullanılan sofa ile kitaplık, fünün tek dekor ve çevresidir. Uzkmay görüntü yönetmeni olarak dışardaki çekimlerde başarılıysa da İçeri çekimlerde aynı başarıyı sağlamamaktadır. Filmin en büyük ve zamanında bile gözden kaçmayan bir kusuru, bütün gece görünümünün gündüzmüşçesine aydınlıkta yer almasıdır. Bütün bunlara rağmen Mürebbiye, yukarıda belirtilen «sessiz direnme» niteliğinden; çok sevilen ve tutulan bir romanın, sık sık oynanmış bir sahne oyununun aktarılmış ! olduğundan; zamanın bazı tanınmış oyuncularına yer verdiğinden; kolay anlaşılır bir konuya dayandığından ve bu konuyu sade bir şekilde anlattığından dolayı o vaktin koşulları içinde başarılı bir filim sayılabilir. j¹

Buna kargılık Mürebbiye'den sonra çevrildiği, halde Binnaz aynı başarıya erilememektedir. Binnaz da Mürebbiye gibi bir şaline oynuna dayanıyordu. Tusuf Ziya Ortaç'ın ilk kez 17 Nisan 1919'da Dârülbedayi'de sahneye konan bu manzum oyunu yılın «sanat olayı» sayılmaktaydı. Victor Hu-go'nun «Marion Delorme» adlı oyununun çok serbest bir şekilde bizim Lâle devrimize aktarılmasından meydana gelen «Binnaz», Lâle devrinin ün salmış fattan kadını Binnaz ile ona tek başına sahip olmak isteyen Efe Ahmet ve Hamza Bey arasındaki çekişmeyi anlatıyordu.

Binnaz'ın çevrilmesine Mürebbiye'nin tamamlanmasıyla başlandı. İç sahneleri Ferah Tiyatrosunun sahibi Molla Bey'in konağında, bazı sahneleri de Topkapı Sarayı'nda çevrildi. Oyunu senaryo haline Fehim Efendinin oğlu ressam MUnif Fehim getirmiş, dekorlarını da o çizmişti. 45 dakika süren Binnaz, 5.000 liraya çıkmış, seyircilerin büyük rağbetini görerek yalnız İstanbul'da on katı kazanç sağlamış, İngiltere'ye, bir söylentiye göre Amerika'ya da gönderilmişti.

Binnaz'ın çekim listesi, kabataslak, şöyledir:

- Top kapı Sarayı. Sadrazam ile paşalar çıkarlar.
- Geçit töreni. Mehter.
- Binnaz'm evinde Binnaz ile Faika. Binnaz süslenir.
- Binnaz'm evinde kadınlar arasındaki eğlence.
- Hamza Bey, Binnaz'm kapısına gelir.

~ Hizmetçisi Binnaz'a Hamza Beyin gelişini bildirir.

- Hamza Bey zorla Binnaz'm evine girer.
- Hamza, Binnaz, Faika.' Hamza, Binnaz'a olan sevgisini açıklar. Sonra yolda başına gelenleri anlatır:
 - Hamza Bey, Binnaz'a gelirken yolda saldırıya uğrar. Efe Ahmet, Hamza'yı kurtarır. Hamza, hançerini Efe Ahmet'e armağan eder.
 - Efe Ahmet, Binnaz'm kapısına gelir.
 - Binnaz ile Faika telâşla Hamza Bey'i savmaya çalışırlar. Binnaz, Hamza'yı savabilmek için öper. Hamza sevinçle çıkar.
 - ; Efe Ahmet'in kapıda sabırsızlanması.
 - Efe Ahmet, Binnaz'm odasına girer. Tartışırlar. Efe Ahmet gecikmesinin nedenini anlatır. Hamza'nın armağan ettiği hançeri gösterir.

— Binnaz'ın odasında Efe Ahmet şerefine eğlence. Bin-naz oynar.

— Yeniçeri kahvesi.

— Kahveye gelenler. Hamza Bey de gelir.

— Efe Ahmet kahveye gelir, ısrar üzerine saz çalar. Efe Ahmet'in Binnaz'm sevgilisi olduğunu öğrenen Hamza ona meydan okur. Kavga ederler. Efe Ahmet, Hamza'nın armağanı olan hançeri çeker, onu kolundan yaralar. Yere düşen hançeri tanıyan Hamza Bey, Efe Ahmet'in kim olduğunu anlar, pişman olur. Kalıvedekiler karakullukçuları çağırmaya koşarlar.

— Karakullukçular kahveye doğru koşarlar.

— Karakullukçular kahvede Efe Ahmet'i yakalayıp götürürler.

— Karakullukçular Efe Ahmet'i zindana atarlar. Efe Ahmet'in üzüntüsü.

— Binnaz'm üzüntüsü. Faika onu teselliye çalışır.

BtNNAZ

Hamza Bey, Binnaz'a sevgilisini anlatırken Faik dinliyor.

BÎNNAZ

Filimde nadir rastlanan bas çekimlerinden biri. Bbnaz rolünde Matmazel Blanche.

■r;

- Binnaz¹, Hamza Bey, Faika. Binnaz, Hamza Bey'e üzüntüsünü anlatır.
- Hamza Bey, dedesine giderek Efe Ahmet'in kurtarılması için yalvarır.
- Hamza Bey, dedesi, sadrazam ve paşalar çıkarlar. , Hamza Bey, Efe Ahmet'in salıverilmesini buyuran fermanı alır.
- Zindan: Bir adam, Efe Ahmet'e bîr bohça getirir.
- Bohçanın İçinden bir mektupla bir ip çıkar.
- Efe Ahmet'in zindandan kaçışını gösteren birçok çekim.
- Karakullukçuların başı Efe Ahmet'in kaçışım haber alır .Telâşlı- koşuşmalar.
- Efe Ahmet zindandan kaçarak Binnaz'm evine gelir. ;
- Efe Ahmet, Binnaz, Faika.
- Hamza Bey, Efe Ahmet'in affıyla ilgili fermam Bin-naz'ın evine getirir.
- Efe Ahmet, Blnnaz'ın Hamza Bey'e yakınlığım kıskanır.
- Karakullukçular Efe Ahmet'i yakalamak için Bln-naz'm evinin kapısına dayanırlar.
- Efe Ahmet, fermanı alıp bir mum alevinde yakar, kapıya gidip karakullukçulara teslim olur.

— Binnaz İle Hamza Bey, idam edilen Efe Ahmeün mezarı başında yanyana dua ederler.

Bu listedekilerin dışında, nereye gireceği kesinlikle bilinmeyen bazı çekimler de vardır. Örneğin sadrazamın çadırındaki eğlence bölümü, Hamza Bey'in birkaç yerde İç çekerkenki «romantik» duruşları, Kâğıthane görünümleri gibi.1

Binnaz, daha Önceki Mürebbye yanında çok ilkel kalmaktadır. Bu İlkellik, dayandığı sahne oyununun zayıf yönünün perdeye büsbütün abartılarak ak tanınmasıyla başlamaktaydı. Değişik insanların tutku ve duygularının çarpışmasına, dolayısıyla ruhbilimsel çözümlelere, gelişmelere dayanması gereken konu, cansız ve ruhsuz kuklaların anlamsız hareketlerinden meydana gelmişe benziyordu. Oyuncuların, Mürebbye'dekine göre bile çok başarısız çalışmaları bunu büsbütün açığa vurmaktaydı. Nitekim bu durum, filim ilk gösterildiği vakit bile göze çarpmıştı ve o vakit yayımlanan bir eleştirmede Efe Ahmet'i canlandıran oyuncu için «Âşıklardan Efe rolündeki aktör hepimizin tahayyül ve tahmin ettiğimiz asil ve mert yeniçeri efesi değildi. Evza ve tavrıyla hakir bir Samat-ya efesi idi» denilmekte, Binnaz için de «Binnaz rolündeki matmazel-ma-dam sinemada çirkin ve pek acemi olmamakla beraber evza ve etvar nokta-i nazarından güzel değildi» görüşü öne sürülmekteydi. Binnaz bu aksaklıklarına ek olarak Mürebbye'deki kusurları ve tiyatro kokusunu birkaç katıyla .taşımaktaydı.

B^caır Efendi'nin serüvenleri

Bİnnaz' m iş yönünden kapandığı başarıya rağmen uğradığı sert eleştirmeler, «MGC»nin ve dolayısıyla Uzkmay'm öykülü filim çalışmalarım bir süre aksattı. Hatta bir ara, derneğin doğrudan doğruya filim çalışmalarına girmeyip elindeki araçları kiraya vermesi önerildi ve kabul ettirildi. Bununla birlikte, Mürebbye ve Binnaz denemesinden ikL yıl sonra yeniden, fakat bu kez çekingen ve ihtiyatlı yeni bir denemeye daha girişildi. Bu kez, Uzkmay yönetmen olarak yine bir tiyatrocı olan Şadı Fikret Karagözoğlu'nu seçmişti. Karagözoğlu iyi bir güldürü oyuncusuydu ve perdede de orta uzunlukta bir güldürü yaratacaktı, İbnürrefJk Ahmet Nuri Seklzinci'nin Fransız yazan Daniel Rliche'in «Le pr6texte» adlı oyunundan yaşayışımıza ustalıkla aktardığı «Hisse-i şayia» oyunundaki Bİ-can Efendi tipini sahnede canlandırmasıyla ün kazanan Karagözoğlu perdede de aynı tipi ele almayı tasarladı. Bu tipin çevresinde tasarladığı kısa bir konuyu senaryo biçimine soktu. 1921'de çevrilen Bican Efendi Vekilharç 22 dakikalık bir filimdi ve çekim listesi şöyleydi:

Bir köşkün kapısı. Bican Efendi gelir, kapıyı çalar. Bir uşak kapıyı açar. Konuşurlar. Bican Efendi İçeri alınır.

Köşkün bahçesi. Köşkün sahibi masada oturmaktadır. Bican Efendi bir mektup uzatır, bey okur, kalkıp birlikte yürürler.

Bican Efendi köşkte vekilharç olarak işe başlar: Köşte hizmet edenler sabah teftişi için bahçede sıralanırlar. Bican Efendi'yle Bey gelirler. Bey, Bican Efendi'yi tanıtır. Bican. Efendi hizmetkârları teftiş eder, ahçıbaşuya çıkışıır.

Bican Efendi'nin işgüzarlıkları: Toprağı belleyen bahçivana nasıl toprak belleneceğini öğretmeye kalkar, yuvarlanır.

Seyise atın nasıl tımar edileceğini öğretmeye kalkışır atı ürkütür.

Bir başka bahçivana nasıl kazma sallanacağım öğretmeye kalkışır, yere düşer.

Arap uşak ağaçtan dut koparıp yer.

Bican Efendi Arap uşağı ağaçta yakalar, süpürgenin sapıyla vurup yere indirir. ■ '

Bey bahçede havuz başında. Bican Efendi gelir. Bey talimat verirken Bican Efendi not alır. Bey arabasına binip gider.

Bican Efendi'nin Bey'in davetini bildirmesi: Bir kapıyı çalar, pencereye çıkan adamla konuşur.

Bir başka kapıyı çalar, kapının önüne çıkan adamla konuşur.

Bir başka kapıyı merdivenlerini çıkar, pencereye çıkan kadınlarla konuşur.

Bican Efendi İle bir uşak ziyafet için malzeme getirirler .

Bican Efendi, Uşak, Ahçıbaşı. Bican Efendi elinde-kileri ahçıbaşıya verir, sonra onunla kavga eder. Bey'in faytonu köşkün kapısından girer.

Fayton merdivenlerin önünde durur. Bican Efendi ile uşaklar Bey'i karşılarlar. Bey köşke girer.

Uykent Uuivetaâij

— Ziyafet salonu. Sazırl anmış sofrası. Bican Efendi ile uşak.'Çıkarlar. ■

— İki davetli gelir, bahçeye alınırlar.

— Bican Efendi İle Bey sofranın düzenlenişini gözden geçirirler.

:— İki davetli daha gelir, Öbürlerinin yanına bahçedeki masaya otururlar.

— Ziyafet salonu. Bican Efendi ile Bey. Uşak davetlilerin geldiğini haber verir. Bican Efendi ile Bey pencereden bahçeye bakarlar:

— örtülü çekim: Bey'ln görüş noktasından bahçedeki davetliler.

— Ziyafet salonu. Davetliler salonda.

— Bican Efendi sofaya çıkar: Çalgıcılar, çengiler, Arap uşak, i Bican Efendi çalgıcıları salona sokar.

'— Çalgıcılar salonda yerlerim alırlar.

— tçki içen davetliler. Biri sarhoş olup oynamaya kalkışır, • sendeler. Bey, Bican Efendi'ye çengileri getirmesini söyler.

- Bican Efendi sofaya fkar. engilerden biriyle Arap Uağı içeri alır.
- Salona giren engi oynamaya başlar. Bican Efendi Arap uağı da ortaya iter, uşak da oynar. engi, erkeklerin arasına oturur, uşak oyuna devam eder.
- Bican Efendi çıkıp öbür iki engiyi de salona sokar.
- Bican Efendi anahtar deliğinden salonu seyreder,
güler, ellerini ovuşturur, aklına bir Şey gelmiş gibi elini Őakađına götürür, yürüyüp gider.
- Bican Efendi köşkün kapısından çıkar.
- Bican Efendi karakolun önünde nöbetçiye bir Şey sorar, nöbetçi İeriyi gösterir.;
- Komiserin odası. Komiser ayaklarını masaya uz abmış horlamaktadır.
- Aynı çekimin biraz uzaktan alınmışı. Polislerden biri gelip komiseri uyandırır, bir Şeyler söyler. Komi-

v ser kendine çekidüzen verir. Bican Efendi odaya girer, komisere bir Şeyler anlatır. Komiser telşlanır.

Bican Efendi, komiser, polis ve bir sivil polis yola dğerler.

— Baskın: Öncekiler ile sarıklı bir hoca ziyafet salonuna baskın yaparlar. Davetliler Őařırır, engiler kaçıdır. Bican Efendi baş suçlu olarak Bey'i gösterir. Polisler salondakileri götürürler. Komiser, Bican Efendi'ye iltifat eder.

— Komiserin odası: nce komiser, sonra bey ve polis girerler. Komiser, Bey'i sorguya çeker. Bican Efendi, beyin Őilte ile yorganını getirir. Komiser, Bican Efendi'ye yer gösterir. Beyin konuşması devam ettikçe durum değişir. Komiser, Bican Efendi'yi oturduğu yerden kaldırıp 'yerine beyi oturtur; Bican Efendi'ye bağırıp çağırmaya, sonra da vurmaya başlar. iki polis Bican Efendi'yi kollarından tutarlarken komiser de falaka çeker; sonra Bican Efendl'yi İki polisle nezarete gönderir, beyi uğurlar.

— Polisin biri Bican Efendl'yi merdivenlerden İndirerek nezarete atar.

— Bican Efendi nezarete: Bir köşeye çekilir, derin derin düşünür, kederlenir, ağlamaya başlar. Mendilini çıkarıp gözlerini siler. Terinden kalkıp bir Şeyler söyliyerek alıcıya doğru yürür.

(Tapım: MGC, 1921. Yönetmen: Şadi Karagözoğlu). Bican Efendi'nin düzenlediği Osmanlı usulü «dölce vita»da çengi ve Arap Uşak misafirleri eğlendiriyor.

Bican Efendi Vekilharç, TJKmay'ra yapımcılığında meydana getirilen iki uzun, bir orta uzunlukta ve iki kısa filminden sinema yönünden en başarılı olanıydı. Bunda Karagözoğlu'nun sahnedeki Bican Efendi oyununa bağlı kalmaksızın özgün (orijinal) bir senaryo tasarlaması kadar, konunun bir güldürü olmasının da payı vardı. Karagözoğlu «kendi kazdığı kuyuya düşmek» teması üzerine tasarladığı bu basit senaryoda amacım en kestirme tarafından i anlatmak yolunu seçmişti. Gerçi filmde, kesik kesik ayrı olaylar anlatmak durumu yok değildi, ama bu, o dönemdeki hemen bütün güldürülerde zaten raslanan bir şeydi. Zaten Karagözoğlu da gerek Bican Efendi Vekilharç'ı, gerekse yine Bican Efendi'nin serüvenlerine dayanarak yine aynı yıl çevirdiği Bican Efendi mektep hocası ile Bican Efendi'nin rüyası² adlı kısa filimleri meydana getirirken, başta «Şarlo» olmak üzere o vaktin güldürü sanatçılarının filimlerinden esinlenmişti. Karagözoğlu'nun, Fehim Efendi'nin aksine, gerektiği vakit boy ve genel çekimlerden ayrılıp daha yakın çekimlere geçmekten sakınmadığı da sık sık göze çarpmakta, bu! da onun filimlerine daha «sinemalık» bir nitelik kazandırmaktaydı. Her; halde Uzkmay'ın «MGG»nin son öykülü yapıtları için bir güldürü sanatçısına baş vurması çok yerinde olmuştu.

Başlangıca dönüş

Uzkinay, bu güldürülerden sonra yeniden dramalara el atmak istedi. Bu kez yönetmen olarak eski bir tiyatro yazar olan ve Binnaz'a bazı ek sahneler çekmiş olan Fazlı Necip'i görevlendirdi. Fakat Fazlı Necip'in çevirmeyi tasarladığı I Jile devri, İstanbul esrarı, Binblrdirek vakası yahut Tayyartzade'den hiç biri gerçekleştirilemedi.

Bunun üzerine demek bir ara yaptığı gibi, elindeki sinema araçlarını yi- J ne kiralamak yolunu tuttu. Seden Kardeşler'in 1919'da kurdukları film getirici şirketle, «Kemal Filim»le, anlaşma yaptı. Derneğin elindeki füm-ler işletilmek üzere bu şirkete verildiği gibi sinema araçları da yine aynı şirkete kiralandı. Fakat artık Kurtuluş Savaşı'nın kesin sonucu alınmak^ üzereydi. Türkiye Büyük Millet Meclisi Ordulanda da bir «Ordu Filim Çekme Merkezi» kurulduğundan Osmanlı ordusundan

«MGC»ne aktarılmış olan sinema araçları geri alınıp bu kuruluşa verildi. «Ordu Film Çekme Merkezi» de bu araçlarla, kaçan düşman ordusunun yolu üzerinde işlediği vahşeti tespit eden İzmir zaferi (istiklâl) adlı belge-filmi çevirdi. «MGC»nin sinema çalışmalarının sona ermesiyle boş kalan Uzkinay, bu arada Muhsin Ertuğrul'un «Kemal Film» adına çevirdiği Boğaziçi esrarı (Nur Baba) filminin görüntü yönetmenliğinde bulundu. Aynı yıllarda Üsküdar'daki «Doğancılar», sonra «Jale», «Hale», «inşirah» sinemalarının işletmeciliğini üzerine aldı. Fakat gönlü hâlâ film çevirmekteydi. Nitekim 1922 eylülüne doğru Anadolu'ya geçerek «Kemal Film» adına Kurtuluş * Savaşı'nın son olaylarını Zafer yolları adındaki orta uzunlukta bir belge- -■ filmi olarak saptadı.

İZMİR
ZAFERİ -
İSTİKLÂL

(Yapım: T.B.M.M. Ordu Film Çekme Merkezi, 1922). Kurtuluş Savaşı'ndan görüntüler.

[1](#)

Sayın MONif Fehim'in belirttiğine göre bu Kâğıthane bölümüyle ilgili çekimler Febim Efendi tarafından değil, film tamamlandıktan sonra Fazlı Necip Bey . tarafından çevrilip eklenmiştir.

1

[2](#)

Bu iki filmin kopyalan bugün elde değildir.

Uzkınay'ın sinemacılık çalışmalarının ikinci ve en uzun, fakat birincisi kadar verimli olmayan dönemi Cumhuriyet'le birlikte başlar. 1924 yılında ordunun eski sinemacılık kolu yeni baştan düzenlenerek «Erkân-ı Harbi-ye-1 Umumiye Reisliği» (Genel Kurmay Başkanlığı)na bağlı «Erkân-ı Harbiye Mektebi» (Harp Akademisi)ne bağlandı. Uzkınay Filim Çekme Merkezi'nin Laboratuvar Grup Âmirliği'ne atandı ve 1924'ten emekliye ayrıldığı, 1953 yılına kadar sürekli olarak bu görevde bulundu. Bu dönemde Uzkınay'ın doğrudan doğruya film çevirme alanında yaptığı en önemli çalışma, 1922 yılında Kurtuluş Savaşı'nın son günlerinde T.B.M.M. orduları sinemacılık kolu tarafından başlanılmış olduğunu yukarıda gördüğümüz İzmir zaferi adlı belge-filmi, 1930'dan başlayarak her yılın en önemli olaylarını katıp genişletmek oldu*.

X) Bu genişletme sonunda İstiklâl adını alan film Önce 1922 yılında çevrilen Damlupınar vakayii, İzmir nasıl İstirdat edildi?, Gazi'nin İzmir'e gelişi ve karşılamışı., gibi kısa parçalardan meydana geliyordu. 1930'da daha başka

; Türk birlikleri 9 Eylül 1922'de kurtarılmış İzmir'e girerlerken.

parçalar eklenmeye başlandı ve 1933'te üç bölümlük bir film haline getirildi. Bu film 1934'to yurdumuzu ziyaret eden İran Şahı Rıza Pehlevi'ye gösterildi. Atatürk filmin genişletilmesini istedi. Harp Akademileri Komutanı Ali Fuat Erden'in başkanlığında Nurettin Baransel, Fahri Belen ve Foto-Film Mor-kezi'nin o zamanki müdürü tsfendlyar Uzbek'ten meydana gelen kurul'un çahşmalarıyla 1938'da 12 bölümlük film meydana geldi. Sonra buna Atatürk'ün ölümüyle ilgili bir bölüm daha eklendi. Bugün Foto-Film merkezi arşivinde istiklâl harbinin başlangıcı, devamı, nelaylcl adı altında bulunan 144 dakikalık film budur ve 1930'dan sonraki bölümlerinin çoğunu "Uzkınay çç-vlrmiştir. Öte yandan, yukarıda gördüğümüz üzere mütareke yıllarında bir ara girişilen «Kemal Film» - «MGC» işbirliği dolayısıyla o vakitler «Kemal Ffilm»in kendi başına çevirdiği birçok belge-fllme «MGC»nin malıdır diye ordu sinema kolunca el konulduğunu Sayın Şakir Seden söylemişti. İstiklâl filminin genişletilmesinde bunlardan da yararlanılmış olması akla yakındır. Sayın Seden'ın üzüntüyle belirttiği bu olayın, bir bakıma hayırlı bir sonuç doğurduğu da sonradan ortaya çıkmıştır; çünkü «Kemal Film»in bütün eski filmler!, İstanbul Belediye Film Peposu yangınında kül olmuştur; belge-fllmlerinin kurtulması

ise ordunun el koyması sayesinde. İstiklâl filminin genişletilmiş hâli ilk kez 1959 yılında İstanbul'daki «Bahar ve Çiçek Bayramındaki Ordu Sergisinde gösterildi. Aynı filmdeki malzemenin en yeni kurgusu Foto-j Film Merkezi'nin şimdiki müdürü Sayın Albay Nusret Eraslan'ın 1966'da hazırladığı Atatürk filminde yapılmıştır. .

İSTANBUL'UN

İTİLÂF

DEVLETLERİ

TARAFINDAN

TAHLİYESİ

(Yapım: T.B.M.M. OFÇM, 4 Ekim 1923). Fransız birlikleri Dol-mabahçe'de yapılan törende, Türk topraklarından ayrılmaya hazırlanıyorlar.

tki kızı Ue bir oğlu olan Fuat Uzkınay 29 Mart 1956 tarihinde Göztepe'de (İstanbul)- öldü ve Karacaahmet mezarlığına gömüldü. Bugün Ankara'da bulunan K.K. Foto-Füim Merkezi'nin bir stüdyosuna, bu kuruluşa geçmiş hizmetlerinin anısı olarak, Uzkınay'm adı verilmiştir.

Bir öncü

Görüldüğü gibi Uzkınay önce bir meraklı, bir sinemasever olarak bu yeni araca büyük.ügi duymuş, bu ilgi onu yurdumuzda sinemayı İlk kez okula sokmaya İ yöneltmiştir. Daha sonra Uzkınay, S eden Kardeşler'i işletmeciliğe yöneltmiş ve bir bakıma, yurdumuzun ilk özel yapımevi olan «Kemal Fiilimin kuruluşunda payı olmuştur. Bundan daha Önemli olarak, birtakım raslantılar Uzkınay'm ilk .filmimizi çevirmesine yol açmıştır. Böylece fi-limciliğimizin ve belge-filimciliğimizin başında Uzkınay yer almaktadır. Ordu Sinema kolunun kurulup çalışmasında ve gelişmesinde de Uzkınay'ın payı çok büyüktür. Himmet Ağa'mn izdivacı 1916'da çevrilmeye başlanmış, fakat film

1918de tamamlanmış, bu arada Öykülü fılm olarak Sedat

İSTANBUL'A
ORDUNUN
GELİŞİ

(Yapım: T.B.M.M. OFÇM, 6 Ekim 1923). Şükrü Naili ve Selâ-hattın Adil Faşa'ların komutasındaki Türk birlikleri, itilâf devletlerinin boşalttığı İstanbul'a ayak basıyorlar.

Slmavî'nin çevirdiği Pençe ile Casus (1917) piyasaya çıkmış olmakla birlikte, öykülü filimleri başlatmak şerefi de yine Uzkınay ile Weinberg'e aittir. Uzkınay mütareke ve işgal yıllarının çok ağır koşullar içinde, çok sınırlı olanaklarla gerek öykülü gerekse belgeli sinema alanında ük denemelerini gerçekleştirmesinde yapımcı ve görüntü yönetmeni olarak görev almış, bütün eksiklik, ıkeliklerine rağmen yurdumuzda sinemanın ilk ürünlerinin ortaya konmasını sağlamış, ulusal bir sinema yapımının doğuşu ve devamı umudunun ayakta durmasına yardımcı olmuştur. Bütün bunlardan dolayı Sigmund Weinberg nasıl yurdumuzda sinemanın bir gösterim kolu olarak başlamasına Önyak olmuşsa, Uzkınay da sinemanın bir yapım kolu olarak başlamasında bir öncü olarak yer almaktadır.

FILMOGRAFI	
Kısaltmalar	
b.f.	belge film
da. j	dakika
E. '	Eser
G.y.	Görüntü yönetmeni

m.	metre
O.	Oynayanlar
S.	Senaryo
S.y.	Sanat yönetmeni
u. ■ !	Uzunluk
y. ;	Yönetmen
Yap.	Yapımcı
Yap.e.	Yapımevi

1914 j

AYASTEFANOS'TAKI RTJS ABİDESİNİN YIKILIŞI — Y., G.y.: Fuat Uzknay — Yap. e.: [Ordu adına] — U.: 150 m. (b.f., 14 Kasım).

1915 1

ANAFAKTALAR MUHAREBESİNDE İTİLAFA ORDULARININ PÜSKÜRTÜLMESİ — (U.: 29 da., Ağustos) — HARBİYE NAZIRININ KITA TEFTİŞİ VE BATUM MANZARASI (U.: 13 da., Aralık) — Y., G.y.: Fuat Uzknay — Yap.e.: «MOSD» (b.f.).

1916 | :

ÇANAKKALE MUHAREBELERİ (U.: 13 da., Ocak) — VON DER GOLTZ PAŞANIN CENAZE MERASİMİ (U.: 3da., Nisan) — GENERAL TÖWN-SHEND (U.i 9 da., Mayıs) — GENERAL TOWNSHEND. VE HİNTLİ ÜSERA (U.: 4 da., Mayıs) — ESİR İNGİLİZ GENERALİ (U.: 10 da., Mayıs) — Y., G.y.: Fuat Uzknay — Yap.e.: «MOSD» (b.f.).

1916 — 1918

HİMMET AĞA'NIN İZDİVACI — Y.: Sigmund Weinberg, sonra Fuat Uzknay — G.y.: Weinberg,

sonra Uzkınay — S.: Weinberg [Molière'in «Zor nikâhlının Benliyan Tulûat Kumpanyası'nda bozulmuş biçiminden] — O.: Argak Benliyan ve Kumpanyası oyuncularını ile Ahmet Fehim, Beh-zat [Butak]. 1. Galip [Arcan], Kemal Emin [Bara] — Yap.,: Weln.berg, sonra Uzkınay — Yap.e.: «MOSD».

1917

ALMAN İMPARATORUNUN DERSAADET'E GELİŞİ (U.: 15 da., Ekim) — ALMAN İMPARATORUNUN ÇANAKKALE'Yİ ZİYARETİ (U-: 4 da., Ekim) — Y., G.y.: Puat Uzkınay — Yap.e.: «MOSD» (bJE.).

1918

ABDÜLHAMİT'İN CENAZE MERASİMİ (Şubat) — SULTAN REŞAT'İN CENAZE MERASİMİ (U.: 15 da., Temmuz) — VAHİDETTİN'İN BİAT MERASİMİ (U.: 21 da., Temmuz) — CÜLUS-t HÜMAYUNDA 26. FIRKA RESMİ GEÇİDİ (Temmuz) — VAİÜDETTİN'İN KILIÇ ALAYI (U-: 6 da., Ağustos) — Y., G-y.: Fuat Uzkınay — Yap.e.: «MOSD» (bjf).

1919

MÜREBBİYE — Y.: Ahmet Fehim — S.: A. Fehim [Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın aynı adlı romanı ve bu romandan, uyarlanan oyundan] — G.y.: Fuat Uzkınay — O.: Ahmet Fehim (Amca Bey), Mme. Kalitea (Anjel), Verruti (Maksim), Mme. Bayzar Fasulyeciyan (Eda Kalfa), Behzat [Butak] (Ahçıbaşı Tosun Ağa), Raşit Rıza [Samako] (Şeml Bey), Şahap Rıza, İsmail Zahit — Yap.: Fuat Uzkınay — Yap.e.: «MGC» — U.: 75 da. BİNNAZ — Y.: Ahmet Fehim [bazı sahneler Fazlı Necip] — S.: Münif Fehim [Yusuf Ziya Ortaç'ın aynı adlı manzum oyunundan] — G.y.: Fuat Uzkınay — O.: Mile. Blanche (Binnaz), Raca DHbezyan (Faika), Ekrem [Oran] (Efe Ahmet), Hüseyin Kemal [Gürmen] (Hamza), Rüştü (Ham-za'nın dedesi), Mecdi (Sadrazam') — S.y.: M. Fehim — Yap.: Fuat Uzkınay — Yap.e.: «MGC» — U.: 1338 m., 45 da.

FATİH'TE İZMİR İÇİN MİTİNG (U.: 4 da., Mayıs) — SULTANAHMET-TE İZMİR İÇİN MİTİNG (U.: 12 da., Mayıs) — Y., G.y.: Fuat Uzkınay — Yap.e.: «MGC» (b.f.)

1921

BİCAN EFENDİ VEKİLHARÇ — Y.: Şadı Fikret [Karagözoğlu] — S.: Karagözoğlu [İbnürrefik Ahmet Nuri Sekizinci'nin «Hisse-1 şayia» adlı oyunundaki «Bican Efendi» tipine dayanarak] — G.y.: Fuat Uzkınay — O.: Karagözoğlu (Bican Efendi), Şehper [Karagözoğlu], t. Galip t Arcan], Behzat [Butak], Nurettin Şefkati — Yap.: Fuat Uzkınay — Yap.e.: «MGC» — U.: 593 m., 22 da.

BİCAN EFENDİ MEKTEP HOCASI — Y.: Karagözoğlu, S.: Karagözoğlu — G.y.: Fuat Uzkınay — O.: Karagözoğlu — Yap.: Fuat Uzkınay — Yap.e.: «MGC» (kısa film).

BİCAN EFENDİ'NİN RÜYASI — Y.: Karagözoğlu — S.: Karagözoğlu — G.y.: Fuat Uzkınay — O.: Karagözoğlu — Yap.: Fuat Uzkınay — Yap. e.: «MGC» (kısa film).

BOĞAZIÇI ESBABI (NUR BABA) — Y.: Muhsin Ertuğrul — S.: M. Er-tuğrul [Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun «Nur Baba», adil romanından] — G.y.: Fuat Uzkınay — O.: M. Ertuğrul, Vasi Hıza [Zobu], Kemal [Küçük], Behzat [Butak], t. Galip [Arcan], Mme. Sarmatova, Refik Kemal [Arduman], «Sepetçi» Ali Rıza, Emin Beliş [Belli], Hakkı Necip [Ağrıman], Anna Mariyeviç, Aznif, Fapazyan [yarım bırakmıştır] - Yap. e.: Kemal Filim.

ZAFER YOLLARINDA — Y., G.y.: Fuat Uzkınay — Yap.e.: Kemal Filim (orta uzunlukta b.f.).

1923-1943

İZMİR ZAFERİ (İSTİKLAL) — G.y.: T.B.M.M. Ordu Filim Çökme Merkezi mensupları, 1930'dan sonra çoklukla Fuat Uzkınay — Yap.e.: T.B.M. M. «OFÇM» — K.K. Foto-Filim Merkezi (uzun b.f.).

BİBLİYOGRAFYA

Rakım ÇALA PALA: Türkiye'de fillmcilik [Yerli Filim Yapanlar Cemiyetinin yayımladığı Fillirderimiz adlı broşürde] (İstanbul 1946). Nijat ÖZÖN: Türk Sineması Tarihi. Düünden bugüne, 1914-1953 (İstanbul 1962, Artist Reklâm Ortaklığı yayınları).

Nurullah TILGEN: Türk Filîmcillği. Düünden bugüne, 1914-1953 («Yıldız» dergisi, No. 30-37, 18 Temmuz - 5 Eylül 1953).

Fuat Uzkınay'ın kızı Sayın Muallâ Tüzel'den alınan notlar.

TEŞEKKÜR :

Bu kitaptaki resimlerden çoğu Sayın Muallâ Tüzel ile Kara Kuvvetleri Foto-Filim Merkezi'nden sağlanmıştır. Bu konuda yardımlarını esirgemiyen sayın Tüzel ile «KKFFM» Müdürü sayın Alb. Nusret Eraslan'a teşekkürlerimizi sunarız.

FOTOĞRAFLAR

[

.....

5-'V'.. •:&&•; AAû-1 ,,'

Handwritten text in Ottoman Turkish script, likely a certificate or official document. The text is dense and difficult to read due to the high contrast and graininess of the scan.

> , jr;--^.“.^:!.^:r-y.c^.1 ■.■-■?;’• ^^ ,.^vv_v. ^^v«Wv •

î-i

rf.vî , * ‘ “^F* fi ^-.;>|••-!• “..r-f,-. v v-i't, L', , , l_vl'>" 'Jii- Y,V^*S/i'*iWiU',1■'■:,*j^_v',k -,":'n.' •
 /'■;Y*1«tV^v,-i,i>•.!'!•••".•-

rrr*-----■.....f-----■.....!•! ^-----c:flU△V;W~<-r^! ■-;•■;■*:-.■

TERHİS BELGESİ :

(27 Teşrinisani 1334)

İsmi, Pederi İsmi : Fuat Efendi İbnl Dillâyer Tevellüdü : Dersaadet 304

Bilumum İkinci sınıf Utlyat zabitanı ile vekilleri ve namzet-lerine mahsus vesikadır.

Mahalli tevellüdü ve tarihi : Dersaadet 304 Mahalli İkameti : Üsküdar acık türbe 14 no.lu hanede. Ord.ya dahilüdon evvel müstahdem balan dağa, mahal : İstanbul vilayeti dahiliye müdürü İken Sirkecl'de Ali Efendi sinemasını tesis etmiştir.

Hangi lisanları tekellüm eder : Fransızcaya biraz aşınadır Hangi kıtalarda ifayı vazife etmiştir: 28.7.331 de 5. Otomobil Parkı Kumandanlığına 8 Kanunuevvel 331 de Uzunköprü Nakliye otomobil kollarına. 1 teşrinisani 332^Tdc Dcr-saadet Merkez Kumandanlığına Jığı sinemasına tayin olunmuştur. 1 Eylül 331'de zabit vekili. 1 şubat 331'de mtlazım-ı sanl olmuştur. Harp madalyası. Sanayi madalyası, Avusturya cesaret madalyası, Kordela bağlı altın liyakat madalyası vardır. *Bâlâda* ktlnye-i muvazzası muharrer Fuat Etendi Eersaadet Merkez Kumandanlığı sinemasında müstahdem iken bu defa Şeret Murut 7 teşrinisani 1334 tarihli ve 8/14722 numarolu emri ûtli nezaret penahi ile terhis edilip yeddine işbu vesika ita kılınmıştır. 27 Teşrinisani 1334.

Oersaadet Merkez Kumandanı (İmza)

Fuat Uzkınay sinema çalışmalarının en verimli d&nemi olan Malûl Gaziler Cemiyeti yapımcılığı (1918-1922) sırasında.

F-'r--.'

*/n.\.

.V-::■ 'v' v> L-V¹w /"»"hV4■

■ ■ ' ■ u f ' 1 J ■ li A — ■ —, î. ' r - t - ■

.. - : — V ' * ■ . ■ i . • . * : Ah!

■ T, V * K ' ft

..... ■ v f o * :

a 3 » . « * j r \ i . \ v . *

r. v ;

era * ruifl oaov mr , Atua & fatlfira iffîfca

V i * ; - O * » » ' ■ ; ■ . ■ - . V T * T . v ? * * * * ~ r * V / ^ v

' ■ - ' î ; ' ■ - : .. ' ! • ! • . 1 ■ J + ' Z Ç î ■ - : r 1 : * \$ • • * * V • w * ' i j f e ' ft s

, l > ! D N N Y < P X I A O T ' K U C E N , / I R A R J I L ' T L > .. 0 Ü N I E < L > . T L > R L 3 İ S L 3 I . - L E » I L N E O I N F L O N B U U O İ M K R I N ¹ a e t t t
£] l a x ı ^ ' ' d u a x i 4 a a . '

., ' . ■ İ m f e l ? l l e r l n . j T f t j - d ı x r L n i l r t o a e k n i l u C r f l a l i l t ç o S s ı r , 1 . ^ ' ^ ; r ' -- . j l S c r i b e e l I n b o r r . t t t r a r :
£ m p ü * t a J ^ t O B İ Ü Ö J ' I A ' O i s a r a ı v - i f l n r . ^ u p U a t t] C a f e r i ■ J £ g a t a i -
, t a * B r f : V A l e . ; 3 » * T ^ İ â r t l x ; i ; '

; . C ' : v C l Ç : - b S * ' b 0 s a n x - , V e i o i l f r t û n o e i • e t a d j b M - b i n i

m O t i n o l o r l a o e u t ö j l i n ' İ ç i n " b U y l l k « a » k : r e ü o t t t o c a h a . > - r a w ' ' “ “ ' a h a r e k e t l e * 1 ! -
t a k t i r l e t e c r v 7 f i ' <

, > o n l a r » . 6 3 r t U (m b o . l t l s e v t a i m _____ _

■ ' i s ı l a n a i f p t o n a i p . ; i ü y n r ^ l f h i n - t i k t i r 4 * , i t a a t C o t a n c T l f c : (« C î r o U l T u t , ; J : « i i a ' ı » T î O O) ü r a
l l o o f l k â f a t i a i - '

' ; ö x r » l i W B a ^ t y c < o - c t e n . a a ^ ' , t t r ^ .. .

! : C ı ı j ı a r a c M i , j ı l e a ' r u . b ö i l i a » » . ' v e h a e t a i ü ü M İ e z

l e v o e i a ü o t l ' j g a o s ı r v i o v n c a j r - i j ' J j . û ' i 3 i v > - y o r l l » > a Ü i e ■

• B U a a O e l e r i a i e i . a n e d o e l a ; ' ; r .

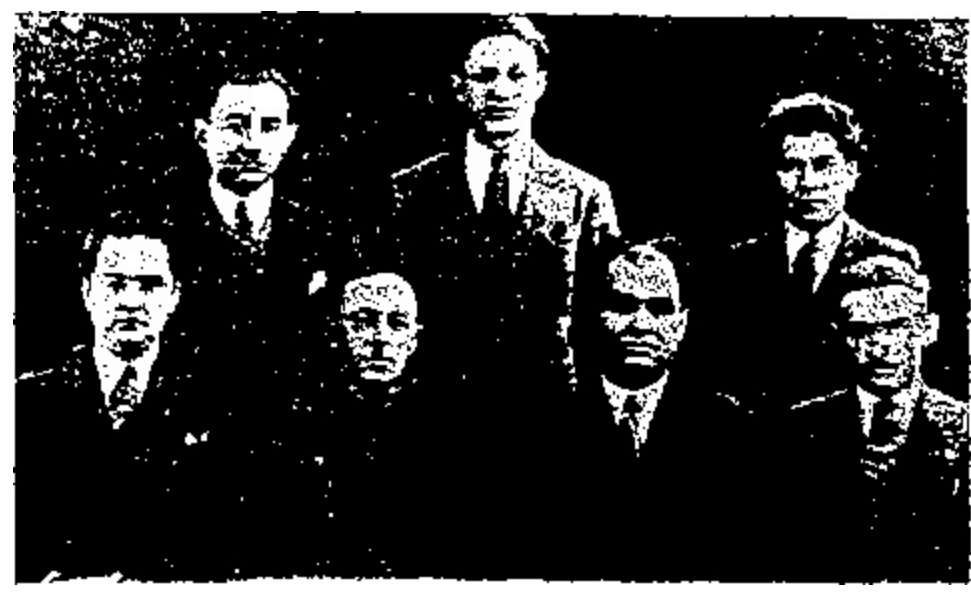
■ 1 ¹ 2 - j . S . a n t t i » r) J l l ~ İ 5 ' v V b l l c i . l ç l u £ t » , J c ,

İK.M yoRil^tu^1. ■ . . :■:.. ..•

1 ■;^1 .1 ■ ■ Ontur.V njiî,

■('■■ ^ ■■^1 - Orgnmral

∴|H> ' ∴; ■ ^ Obay-''

Fuat Tj2kınay (sağdan ikinci), Cumhuriyetten sonra yeniden -düzenlenen «OFÇMsnde Laboratovar Grup Amiriyken -.arkadaşlarıyla. üstte, o yıllarda aldığı mllk&faL belgesi.

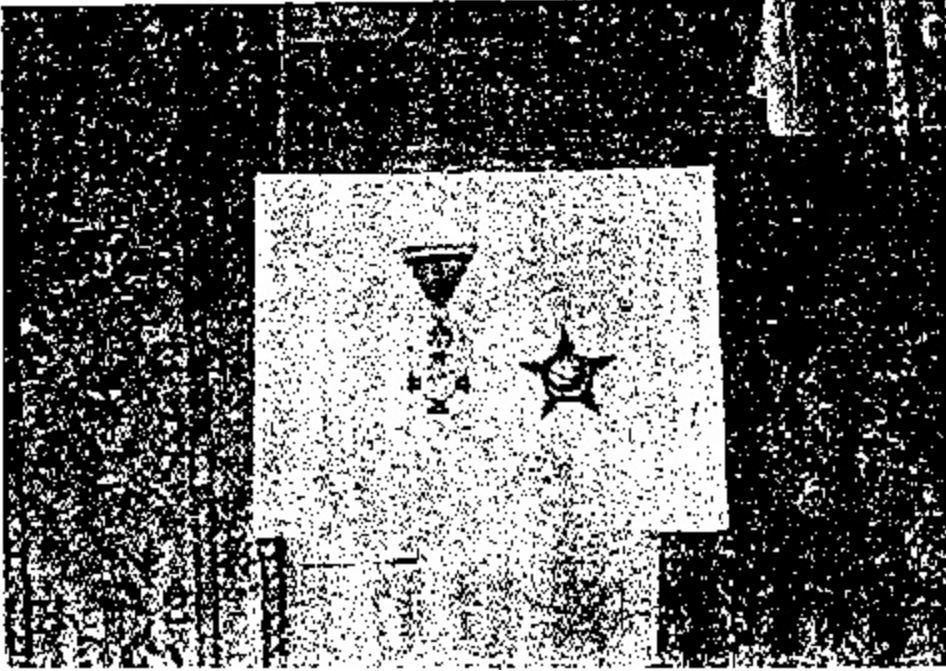
Âî*uat Uzkmay (Alıcının başındaki siyil), İZMİR ZAFERİ filmi' ni genişletmek için çalışırken

Uzkmay (soldan ikinci) İZMİR¹ ZAFERİ - İSTİKLAL, filmi- ' . X nin son sahnelerini çektiği Ağrı'da (1942)

Emekliliğe doğru.

Fuat Uzkinay'ın emekliliğe doğru kazandığı madalyalar: Osmanlı Sanayi Madalyası. Avusturya Liyakat Madalyası.